

Marx és a magyar értelmiség

VISSZHANG - LXII. évfolyam, 22. szám, 2018. június 1.

Egyszerű lenne azt mondani: „elmaradottság, tudatlanság, provincializmus”. De ez nem ilyen egyszerű. A Marxhoz és a marxizmushoz való viszony Magyarországon – az általános jobbratulódáson túl, ami nem hazai specialitás, bár ilyen barbár módon nem zajlik sehol Európában – alá van rendelve az általános filozófiaellenesség, elméletellenesség, az „eszmék” iránti ellenszenv majd’ háromszáz esztendő szindrómájának. Ez mára már része a kultúránknak. Természetesen ez se kizárólagosan magyar dolog. Érdekes összehasonlítani az osztrák empirizmus, szkepszis és antimetafizikus miszticizmus hagyományával és a sajátos, a magyar műveltséghez közel álló osztrák konzervatizmussal. Az antimarxista, antiszocialista és antifasiszta osztrák konzervatívok jellegzetesen Angliába emigráltak (Friedrich-August von Hayek, Sir Karl Popper; nem szólva a legnagyobb osztrákokról Londonban: Freud, Wittgenstein, Canetti; Perry Anderson szerint „fehér emigráció”, hm), akárcsak a hozzájuk sok tekintetben hasonló Polányi Mihály (*The Contempt of Freedom*, 1940, *The Logic of Liberty*, 1951) vagy Kolnai Aurél (*The War Against the West*, 1938), mindketten katolikus konvertiták. E körből származik a szocializmus és a fasizmus antimetafizikus, antiplatonikus bírálata – Hannah Arendt német antitotalitarizmusa (Amerikában) más volt.

De ami ismerősebb a mai Pesten: a cseh „új hullám” filmjei és Bohumil Hrabal könyvei – ezeket mindig hevesen utáltam és megvettem –, amelyek abban az eszmeellenes, gondolattalan szellemben „demokratikusak”, hogy aszongya, az idea erőszak, a megváltás pedig a szalonnás gombóc, a sör és a gömbölyded női tomporok kultuszában keresendő, *Quatsch*. (Ugyanezért visolyogtam az olyan forradalmiak látszó ellenforradalmi kultművektől, mint a kaposvári *Marat/Sade* és a *Megáll az idő* c. Gothár-film.)

Széky János lendületes vezércikke (*Éljen Eötvös József, ÉS*, 2018/21., május 25.) abban a hiszemben íródott, hogy „ellenzékiek” (ugyan kicsodák?) „hajdani szemináriumok ködös emléknymaival érvel[nek] Marx védelmében”. Az aljnövényzetben biztosan van ilyen is, de a legtöbb mai magyar marxista a nyugati (főleg angliai és skóciai, kisebb mértékben németországi és más nyugat-európai, részben amerikai és kanadai) egyetemekről hozta vissza a marxizmust, harminc év alatt van, és az égvilágon semmi köze nincs a valaha létezett „szocializmus” (államkapitalizmus) emlékeihez, nem is érdeklik, sőt: a kelletténél kevésbé törődik velük. A sztálini és poszt sztálini évtizedek alatt Kelet-Európa semmiféle marxizmust nem produkált (csak a föld alatt). A fiatal magyar marxisták angolul és németül olvassák Marxot és a manapság elképesztően termékeny, virágzó marxizmus követhetetlenül sokrétű és hatalmas mennyiségű termékeit.

Széky – és úgyszintén lendületes és ékesszóló neokon eszmetársa, Seres László (*Marxon nincs mit ünnepelni, Juncker úr, hvg.hu*, 2018. máj. 4.) – úgy véli, s ez nem csoda, hiszen a neokon áramlat a hidegháborús liberalizmus utóda, hogy Marxból következik a Gulag stb.

Ezt empirikusan játszani könnyedséggel lehet cáfolni, amint a szerzőknek is tudniuk illenék.

Gondolom, nem kételkednek benne, hogy Karl Kautsky, a szociáldemokrácia „pápája” megtestesítője volt a marxista ortodoxiának (Lenin szerint is). Akkor hogyan lehetséges, hogy 1918-tól 1938-ig (haláláig) úgyszólván mást se tett, mint a bolsevikokkal polemizált, és támadta őket számtalan írásában? Tessék elolvasni Massimo Salvadori klasszikus monográfiáját (1990). (Akik komolyan vették őt: Lenin, Trockij és Karl Korsch – akkor már a pártból kizárva – is írt ellene.) Nem szólva a marxista (forradalmi) ortodoxia másik jeleséről – vö. *Rosa Luxemburg és az orosz forradalom*, szerk. Magyar György, Bp.: ELTE, 1983, „félszamizdat”, könyvtári forgalomba nem került nyomtatvány –, Rosa Luxemburgról, a kommunista

forradalom mártírjáról, aki előre látta már 1917/18-ban az orosz forradalom zsarnoki fordulatát, nem szólva az ún. „baloldali kommunisták” és „tanácskommunisták” antibolsevik gondolatairól és akcióiról. Ők épp úgy Marxból származtatják politikai elképzeléseiket, mint Lenin – tehát azt mindenesetre meg lehet állapítani, hogy Marxból különféle következtetéseket lehetett levonni, de hogy ebben egyértelműen Sztálinnak lenne igaza („ő az igazi utód”), mégis elég fura állítás. Ezt csak Sztálin (meg Széky és Seres) gondolta így. Még az igazi bolsevikok se, akik szerint – pl. Trockij szerint, mint köztudomású – Sztálin a forradalom sírásója és árulója. Tehát ha Marxból levezették a sztálinizmust és az ellenkezőjét (ez utóbbit nálunk is 1956-ban), akkor az egyértelmű genealógiai, leszámaztatási érvelésről le kell tenni.

Szóval az egyenes és fordított sztálinizmust immár hanyagolni kellene: nevetséges. Ami nem azt jelenti, hogy Marx 1848 után polgári demokrata lett volna, és szegény Jean-Claude Juncker persze örültségeket beszél, amikor „szociális jogokkal” gyanúsítja Marxtot, aki nem ilyen terminusokban gondolkozott. De hát persze ugyanazt csinálja, amit az őt támadó Seres. „Torz, embertelen és beteg egyenlőségi ideológia” – írja a marxizmusról Seres László.

Egyenlőségi ideológia? A marxizmus?

Megáll az ember esze.

Tudvalévő, hogy a korai munkásmozgalom csakugyan az akkor a baloldalon domináns egyenlőségi ideológiából, a *francia forradalom ideológiájából* – és nem Marx nézeteiből – indult ki. A munkásmozgalom ihletői (Rousseau, Fichte), kezdeti nagy alakjai (Saint-Simon, Leroux, Fourier, Proudhon, Owen, Louis Blanc, Blanqui – akitől a „proletárdiktatúra” gondolata származik) egalitáriusok voltak, és őket követte sok tekintetben az *államszocializmus* igazi alapítója, Ferdinand Lassalle (1825–1864). Az ő ellenfelük az egyenlőtlenség, a társadalmi igazságtalanság volt, eszményük az egyenlőség, a társadalmi igazságosság. Ők voltak Marx *ellenfelei*, az „utópista szocialisták” és „polgári szocialisták”. Így vagy úgy, ez utóbbiak valamennyien az (állami) újraelosztás különféle változatainak hívei voltak, de érvelésük normatív (természetjogi, igazságossági) maradt, szemben a kizsákmányolás, az árutermelés, a bérmunka és az értéktöbblet marxi elméletével, s mindavval, ami belőle következik logikailag – ami nem egyszerű kérdés, hiszen a művelődéstörténet egyik legbonyolultabb életművéről van szó.

Hallom a Klubrádióban, hogy a mai magyar állam által még így-úgy tolerált (bár támadott), de mégis létező baloldali kutatóközpont, a Politikatörténeti Intézet főigazgatója, dr. Földes György történész, a félhivatalos baltevékenység irányítója – akivel jóban kellene lennem, hajjaj – így foglalja össze a *marxizmussal* kapcsolatos dilemmáit: *hogyan lehet kibékíteni a szabadságot az egyenlőséggel*.

Csakugyan eltalálta: ugyanis ez a *liberalizmus* nagy dilemmája.

Itt van a baj eredete: Széky János és Seres László azt a polgári demokratizmust, azt a baloldali *liberalizmust* gyűlöli, amelyet Földes György szeret, és ezt mindhárman „marxizmusnak” nevezik.

A liberalizmusról szóló negyedszázados magyarországi csacsogás még nem jutott el oda, hogy valaki megnézzon egy jobb lexikont.

Rendkívül jellemző, hogy a John Rawls egalitárius filozófiájából kiinduló Kis Jánost liberálisnak nevezik (helyesen), a szintén John Rawlsszal rokonszenvező Pogátsa Zoltánt pedig (helytelenül) „újbaloldalinak” (az új baloldal több mint harminc éve megszűnt), mert a szüntelen politikai locsogás-fecsegés közepette se ismeri senki az alapfogalmakat ebben a búvalbélelt országban.

„Liberálisnak” meg magyar értelmiségi nem hívhatja magát, hiszen az Magyarországon „zsidó”-t jelent. A „nyugati (azaz nem szovjet) marxizmus” fogalmának a taglalásába bele se kezdhetek (a fogalom Karl Korschtól származik), már csak annyi fér ide, hogy „neomarxizmus” nem létezik, csak magyar újságírók fejében, akiknek a voltaképpeni marxista Biszku Bélát jelenti.

Mindez hungarikum, mint Budaházy Edda.

